

Jak se dělá česká škola v zahraničí

Pomoc s výukou češtiny dětem vyrůstajícím za hranicemi nabízejí České školy bez hranic. Co všechno musí podniknout nadšenec, který by chtěl podobné zařízení založit, ukazuje příběh první takové školy v Paříži. A také její mladší sestry ve Frankfurtu, která otevřela brány v září 2011. Cesta od nápadu k výuce byla daleká, ale výsledek stojí za to, říkají shodně zakladatelky center, v nichž se o sobotách scházejí děti k výuce češtiny a českých reálií.

- Text: Hana Zahradníčková, foto: archiv České školy ve Frankfurtu nad Mohanem

Frankfurt nad Mohanem: třída Čtyřlístků s lektorkou Helenou Morawskou.

Každé dítě, které má české občanství, musí absolvovat povinnou školní docházku v české škole. I to, které v České republice nežije. Po roce 1989 odešly do zahraničí statisíce Čechů. Většinou mladých lidí, za studiem nebo na zkušenou. Mnozí si našli partnera, práci, a už v cizině zůstali. Jejich děti mají české občanství, a tak rodinám začal kromě školní povinnosti v zemi pobytu ještě jeden úvazek. S dítětem musí po večerech a víkendech zvládnout stejnou látku z českého jazyka a vlastivědy (na druhém stupni navíc zeměpisu a dějepisu) jako jejich vrstevníci v Česku. Výsledky testují rozdílové zkoušky, kvůli kterým je třeba se vypravit s dětmi do Česka. Nebo zaplatit českým učitelům cestu za nimi.

Zvládnout tento úkol svépomocí bývá pro rodiny obtížné. Řešení? Zkoušky prostě nedělat a rezignovat na české občanství. Anebo najít spojení a učit děti společně. Vytvořit místo pro víkendové doškolování českých dětí. (Novela školského zákona, kterou se v těchto dnech zabývá sněmovna, pravda, navrhuje z povinných rozdílových zkoušek udělat zkoušky dobrovolné. Samo o sobě to však problém českých dětí v cizině neřeší. Doufejme, že důsledkem bude úprava postavení Českých škol bez hranic, které by tak do jisté míry převzaly roli kmenových českých škol.)

První Česká škola bez hranic

Lucii Slavíkovou-Boucher, českou lékařku žijící v Paříži, povinnost vyučovat doma syna Rafaela nejprve překvapila. Několik školních ročníků to zvládala podomácku, pak přišla na myšlenku sobotní školy, v níž by se děti a rodiče mohli setkávat – recept pro všechny příjemnější i účinnější. Oslovila České centrum v Paříži, které jí vyšlo vstříc. Poskytlo novému projektu prostory i morální podporu a v roce 2003 se začalo se společnou výukou v novém centru. Nazvala ho Česká škola bez hranic.

Počáteční nadšení vystřízlivěná. Učit se, ano. Ale podle jakých materiálů? Paní Lucie s kolegyněmi vytvořily v souladu s českými osnovami výukový plán na míru a ministerstvo školství ho uznalo v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem, prostřednictvím Výzkumného ústavu pedagogického, který posuzuje vzdělávací programy všech škol v ČR. Další krok, tedy začlenění těchto center v zahraničí do českého vzdělávacího systému, ale už tak hladce neprobíhá. Na ministerstvu školství sice oceňují dobrou myšlenku, ale nevědí, jak ji

JAK NA VĚC (PODLE LUCIE SLAVÍKOVÉ-BOUCHER)

1. Zmapovat situaci (zjistit, kolik dětí a v jakém věku by mělo potenciálně zájem, který výukový den by byl vzhledem k organizaci školního roku v dané zemi vhodný, jaké úrovně výuky chci dosáhnout: výuka spíše zájmová versus výuka skutečně „školní“, jakou úroveň výsledné jazykové znalosti by očekávali rodiče dětí, kde získám učitele, kolik jich budu potřebovat a co mohu udělat pro to, aby se mi měnili v průběhu roku/let co nejméně; je dobré lidi alespoň symbolicky platit, zjistit, jaký postoj zaujímá zahraniční stát k výuce národních jazyků jiných národů. Některé země, evropské, ale i v zámoří tuto výuku značně podporují, finančně, poskytováním prostor, možností přidání vyučovaného zahraničního jazyka na místní vysvědčení atp.)
2. Založit nějaký typ občanského sdružení v souladu se zákony země, kde se člověk nachází. Pokud možno zajistit pro sdružení v koordinaci s finančním úřadem města status neziskovosti.
3. V souvislosti s tím založit bankovní účet, pojištění sdružení.
4. Registrovat sdružení prostřednictvím ambasády na seznamech MZV jako krajský spolek.
5. Získat kvalifikované učitele, organizační pracovníky.
6. Najít prostory.
7. Vytvořit finanční a časový plán. Nastavit finanční příspěvky rodičů tak, aby bylo možné pokrýt učební pomůcky, náklady na učitele a organizační pracovníky, náklady na prostory.
8. Informovat veřejnost o existenci školy a najít žáky.
9. Zahájit výuku, jejíž nedílnou součástí je systematická práce s rodiči na téma bilingvní výchovy. Český mluvící rodič by měl v ideálním případě s dítětem komunikovat výhradně česky. Ráda bych napsala „musí“, neb jsem v podstatě přesvědčená, že jinak to nejde – moje osobní soukromá statistika to dosvědčuje, ale je těžké lidi do něčeho nutit, nikdo nemusí nic; je tedy důležité je alespoň trvale správně směřovat. Je třeba rodiče v této snaze podporovat, aby se nestyděli mluvit s dítětem na ulici česky, což se v zahraničí velmi často stává.

(Více informací o Českých školách bez hranic, o všech jejich pobočkách a aktuálním dění naleznete na www.csbh.cz)

do systému zařadit. Pokud by se měly školy zapojit do české vzdělávací soustavy, měly by podle ministerstva školství být zřizované ministerstvem zahraničí, které ale upozorňuje, že by se takovým krokem celá původně dobrovolnická síť zbyrokratizovala a značně prodražila. České školy bez hranic tak představují pro státní správu horký brambor, který v žádných rukou nevydrží dlouho.

K dnešnímu dni existují bezmála dvě desítky českých škol v zahraničí, více či méně zakotvených v systému Českých škol bez hranic. Po Paříži následoval Berlín, Londýn, Brusel, Mnichov, Ženeva a mnoho dalších. Jedním z posledních nováčků, kteří s letošním začátkem školního roku přibyli, je škola ve Frankfurtu nad Mohanem.

Frankfurt – start po vlastní ose

Když se Kateřina Spiess-Velčovská s Hanou Spijkers na podzim 2010 rozhodly založit školu pro české děti žijící v Německu kolem Frankfurtu, měly trochu obavy, s jakou

odezvou se jejich projekt u krajanů setká. Ze statistik věděly, že děti s českými kořeny nebo přímo českým občanstvím žije v této části Německa dost, ale že se jejich škola během prvních měsíců fungování stane se svými 79 dětmi zcela největší českou školou v zahraničí, to bylo překvapení pro obě.

Vše začalo před čtyřmi lety, kdy začaly organizovat jednorázové akce pro krajanů. Končily často posezením v restauraci a diskuzí o tom, jak se rodný jazyk v cizině rychle zapomíná. Odtud byl už jen krok k nápadu založit českou školku, kde se budou setkávat maminky s dětmi a kde budou mít příležitost mluvit česky.

Projekt se rodil v hovorech a před rokem a půl ho obě nadšenkyňe začaly dávat na papír. Nemohly počítat s „českými“ prostorami, ve Frankfurtu nesídlí žádný český úřad ani instituce, nepočítáme-li úřad honorárního konzula o jedné malé místnosti. Musely si najít běžný pronájem, zavěstit si,

kolik dětí by se mohlo sejít, rozhodnout se, jaké školné bude potřebovat od rodičů a tak dále. „Zjišťovaly jsme nějaké informace od již existujících škol v Berlíně, v Drážďanech. S paní Slavíkovou-Boucher z Paříže jsme si dlouze skypovaly, ale v zásadě jsme si muse-ly všechno zařídít od píky,“ říká o začátcích projektu Kateřina Spiess-Velčovská.

S materiální pomocí v tomto smyslu tedy počítat nemohly, ale morální podporu a zá-štitu našly v tehdejších řediteli Českého centra v Berlíně, Martinu Kraflovi. Přes něj šla výzva a pozvání k informační schůzce, na které se 7. prosince 2010 k velkému pře-kvapení organizátorek sešlo na třicet rodičů. Povzbuzeny úspěchem, zahájily v únoru testovací provoz školky. Ve třech třídách se tu do června setkávalo čtyřicet pět dětí. Přes léto pak finišovaly přípravy na spuštění školy.

Krtečci, Čtyřlístci, Sněženky a machři

V zářijovou sobotu do pomyslných lavic usedlo sedmdesát devět dětí, padesát před-školních a dvacet devět školních. Patnáct procent dětí má oba rodiče rodilé mluvčí češtiny. Skoro polovina pochází ze smíše-ných manželství. Zbytek, třicet sedm pro-cent, tvoří děti z rodin, kde je vztah k češtině založený zprostředkovaněji, v některých případech česky v rodině hovoří jen jeden z prarodičů.

„Z toho plyne i velice nerovnoměrná znalost češtiny. Dítě, které si odskočilo z Čech, mluví samozřejmě perfektně. Lektor se může pustit do výuky. Děti cizinců často nerozumějí slovům jako vnuk nebo babička, těm těžko můžete třeba v rámci dějepisu začít vyprávět něco o knížkách,“ bilancuje paní Kateřina první měsíce fungování školy. „Nejprve jsme usilovaly o okamžité zařazení do okruhu Českých škol bez hranic, ale po prvních týdnech jsme pochopily, že bude třeba projekt nejprve rozjet a stabilizovat. Teprve pak se zavazovat k plnění vzdělávací-ho programu. Musíme si vychovat prvňáky. Už dnes je cítit rozdíl mezi dětmi, které k nám chodily už do školky a teď pokračují v první třídě, a těmi, které se k nám přidaly teprve od září. U dětí na druhém stupni jsme dokonce musely přehodnotit výuku češtiny. Učíme je prakticky češtinu pro cizin-ce. První pololetí tak věnujeme upevňování slovní zásoby, abychom vůbec mohly jít dál.“

Frankfurtská škola má osm tříd: čtyři předškolní Broučky, první třídu Krtečky, první stupeň je malotřídka Čtyřlístci a druhý

stupeň, pátý až devátý ročník, si říká Sně-ženky a machři. Osmou skupinu tvoří Svěťa-ci – rodiče dětí, kteří se chtějí naučit česky. Znájí děti tyto české komiksy a filmy? Anička Burkhardtová ze Čtyřlístků Myšpulína znala. V Německu je s rodiči pět let s výhledem na neurčito. Tatínek tu pracuje, návrat do Čech zatím neplánují. V české škole se jí líbí, vů-bec jí nevadí, že po týdnu v jedné lavici musí do školy i v sobotu, naopak, často ne-může dospát. Spokojená je i Aniččina setra Sára, která chodí do Broučků. I její maminka, která českou školu bere nejen jako místo, kde se děti přirozenější cestou připraví na rozdílové zkoušky. Účast v české škole je pro ni důležitá jako projev patriotismu rodiny.

Zájem ze strany rodičů budí podle Kateřiny Spiess-Velčovské i „značka“ česká škola. Německý přístup k výuce, v níž se k dětem přistupuje jako k partnerům, není všem po chuti. Od českého systému si slibují konzervativnější přístup i rychlejší výsledky. „Myslím si, že české školství není vůbec tak špatné, jak se někdy v českých médiích píše,“ vysvětluje ředitelka frankfurtské školy důvody, pro které je podle ní důležité, aby šlo o systematicky vybudovanou výuku, a ne jen o zájmové kroužky češtiny.

Bohulibá myšlenka. Jenže kam ji zařadit

„České školy bez hranic jsou ve většině případů nestátní neziskové organizace, založené v souladu se zákony země, kde působí. Zároveň jsou registrovány u české-ho ministerstva zahraničí jako krajanský spolek. Vlastně jsou zahraničními právními subjekty. A já si myslím, že je nesmírně důležité nějak je právně propojit s ČR, aby mohly být skutečně vzdělávacími instituce-mi s návazností na českou vzdělávací sou-stavu,“ popisuje Lucie Slavíková-Boucher hlavní cíl, o který usiluje ve své současné roli neformální mluvčí celé sítě Českých škol bez hranic.

Z jiného hlediska zdůrazňuje nezbytnost podpory těmto iniciativám ze strany české-ho státu i ředitelka České školy ve Frank-furtu: „Zastřešení ze strany českého státu je podle mě velmi důležité, protože v současné době celý projekt leží a běží s lidmi, kteří to dělají. Odchod těchto lidí by znamenal ukončení činnosti školy v daném místě.“

O společném úsilí v tomto směru svědčí i setkání zástupců českých škol v zahraničí, které se v srpnu 2011 již po třetí odehrálo v Praze. Účastníci si tu vyměňují zkušenosti a koordinují společné kroky. Lucie cítí, že se

Desatero bilingvní výchovy

podle České školy ve Frankfurtu, www.ceskaskolafrankfurt.de

1. Dvojazyčná výchova by měla probíhat přirozeně. Tak si mezi sebou rozdělíte i jazyky, kterými s dítětem budete mluvit.
2. Nejefektivnější je rozdělení: jeden rodič jeden jazyk, případně jeden jazyk doma, jeden, kterým mluví okolí.
3. Dodržujte toto pravidlo důsledně i v období krizí, kdy dítě odmítá slabší jazyk (češtinu) používat.
4. Snažte se oběma jazykům věnovat se stejnou intenzitou.
5. Ukažte dítěti, že dvojazyčnost je přednost, vyprávějte pohádky v češtině, povídejte si o české kultuře a zvycích apod.
6. Odolávejte tlaku silnější řeči (okolí) a vyvarujte se směšování obou jazyků.
7. Pravidelně jezděte do Čech, ať dítě neztrácí motivaci.
8. Nevyžadujte po dítěti hned od začátku v češtině bezchybnost.
9. Nedejte se znejistit případnými krizemi a jazykovými problémy. Dvojazyčnost nezpůsobuje řečové vady.
10. Nedejte se odradit předsudky.

věci pomalu mění k lepšímu: „Mám pocit, že si na nás stát už nejenom zvykl, ale že s námi, někdy i významně, spolupracuje. Je pravda, že v přístupu státu k nám se odráží postoj celé české společnosti k Čechům žijícím v zahraničí. Mnoho lidí o nich nic neví, mnoho lidí je vnímá negativně. Jako emigranty, kteří jen odešli za lepším. Mnoho lidí si neuvědomuje, že zahraniční Češi jsou pro naši zem důležití, že pro ni svoji činností v zahraničí mnoho udělali a nadále dělají. A že i z ekonomického hlediska je velice důležité češtinu v zahraničí pěstovat, a vychovávat tak budoucí styčné důstojníky, kteří budou schopni s Českou republikou kvalitně spolupracovat, ať už bude forma a oblast spolupráce jakákoliv. Je nutné se trvale za češtinu a vše, co s sebou češtinu v zahraničí nese, zasazovat, v tom je budoucnost zahraniční a nadnárodní české existence.“

Hana Zahradníčková

je překladatelka, publicistka a máma tří dcer, od září 2011 redaktorka časopisu Děti a my.